

döntés. Konzekvens ebben is, hiszen ezzel az emberi méltóság, s a morális biztonság érvényesítésének feltételét teremti meg. Nagy erőre, nem remélt tartalékokra vall, hogy képes ilyen lenni, képes annyi rászakadó szörnyűség közt is töretlen maradni. Ez ad fedezetet, a kötetzáró, elégiásan megbékélt, *Hol ifjúságod tűnt el* című dalnak: „Hol ifjúságod tűnt el, / fekszel hanyatt a fűben. / Hatalmas fellegárnyban, / heversz az elmúlásban. // Villanydrótkotta-hangok / a fecskék, vadgalambok. // Dúdolod őket hal- kan. / Suhanc vagy. Halhatatlan.” (*Szépirodalmi*.)

VARGA LAJOS MÁRTON

Teke Zsuzsa: Hunyadi János és kora

Teke Zsuzsa munkája hosszú, a könyv harmadára terjedő, leckefelmondásnak tűnő bevezető részt tartalmaz: mit jelentett Európa a középkorban, hogyan alakult nyugati s hogyan középső-keleti részeinek társadalmi fejlődése. A végén derül ki, hogy nem a téma kibontásának történetírói nehézségéről van szó. Hunyadi személye, szereplehetőségei, a fényes egyéni karrier és a történelmi küldetés számunkra oly egyértelműnek tűnő összefonódása a korabeli magyar politikai struktúra — és a különbségek megértetéséhez az európai fejlődés — feltárásával nyeri el mélyebb magyarázatát. A könyv további, most már Hunyadival foglalkozó fejezetei az előzmények nélkül bizony nem lesznek érthetőek — a szerző, vállalva az olvasói érdeklődés esetleges ellankadását kezdetben, a végére feszes szerkezetű, pontos és koncepciózus magyarázatokkal szolgáló olvasmányélményt nyújt. Nem is lehet másként: Hunyadi és kora századok óta a történelmi érdeklődés középpontjában áll, sokkötetes munkák és forráskiadványok egész sora tárgyalja, s aki most a *Magyar História* ismert terjedelméhez és széles olvasóközönségéhez szabottan önállót is akar nyújtani, ezt csak a társadalmi és főként a politikai erőter az eddigiéknél igényesebb és markánsabb felvázolásával teheti.

Hunyadi János családjának ismeretlen, talán román nemesi sorból történő fel-emelkedése ha nem is gyakori, de nem is rendkívüli jelensége korának. Az uralkodók Európa-szerte arra törekedtek, hogy hozzájuk hűséges nagybirtokos csoportot alakítsanak ki. Ellenfeleiket bomlasztották, híveiket felemelték. A hűség önmagában persze nem volt elég; tálentum is kellett hozzá. Hunyadi János apja Zsigmond király udvari vitéze volt, s a fiú is kardjával szerzett elismerést, majd birtokot.

A fejedelmi patrónus, Zsigmond király 1437-ben bekövetkezett halála az erőviszonyok újjárendeződését hozhatta magával, hiszen az új uralkodó nem követte feltétlenül elődje káderpolitikáját. De seregszervező-kardforgató emberre egyre nagyobb szükség volt. Hunyadit továbbra sem az uralkodó közvetlen környezetében, hanem hadszíntéren találjuk: ezúttal a Délvidéken, a török ellen folytat — egyelőre kisebb jelentőségű — fegyveres küzdelmet. Az egyéni ambíció mellett két fontos motívumot kell itt említenünk: azt a tényt, hogy Hunyadi gyarapodó birtokai a Délvidéken feküdtek, s így elsőrendű személyes érdeke is volt e területek megvédése; továbbá hogy az Itáliát megjárt katona nem maradt érintetlen az ottani művelődési hatásoktól, s a pogány török elleni harcot az egyetemes európai küldetés tudatával vállalhatta. „Kiugrását”, a legnagyobb birtokúak és hatalmúak közé emelkedését közvetlenül mégsem sikeres törökellenes harcainak, hanem a trónutódlási harcokban Ulászló melletti kiállásának és az ellenséges ligán aratott győzelmeinek köszönhetette. Ekkor, 1440 táján emelkedett a leghatalmasabb főurak közé.

Idáig a korántsem tipikus, de nem is kivételes pálya. Kérdés, hogy milyen

egyéni és társadalmi törvénytörések voltak azok, amelyek Hunyadit ennek a rangos környezetnek is fölébe emelték, s már egykorúan európai hírhez juttatták?

Kétségtelenül: hadvezéri tehetsége volt a döntő. Mert hatalom, vagyon és elszántság akadt hozzá mérhető mennyiségben néhány kortársánál, de *törökellenes sikert* és világraszólót az 1843—44-es téli hadjáratban — csak Hunyadi mondhatott magáénak. Az európai hírnév és hazai tekintély lehetett az a többlet, amely a persze folyvást vagyoniilag is hatalmasabbá váló főurat a vesztett, sőt a király életét is követelő váronai csata után az új helyzetben tovább lendíti előre: a tényleges király nélküli országban a leghatalmasabb főúri csoport támogatása, a köznemesség előtti népszerűsége, nemzetközi presztízse így juttatja 1446-ban a kormányzói székbe.

Ekkor bizonyosodik be, hogy Hunyadi nem a hatalom, hanem a török Európából való kiűzésének megszállottja. Ahelyett, hogy a király nélküli kormányzóság állapotát kívánna meghosszabbítani, titokban V. Alfonz nápolyi királlyal tárgyal: a magyar trónra lenne hajlandó segíteni, ha a király őt pénzzel támogatná egy hatalmas balkáni hadjáratban. Mert Hunyadi tudja, hogy a lényegében még alig pusztított Magyarország erőforrásai elégtelenek a török kiűzésére, ahhoz európai összefogás lenne szükséges. Küldetésstudata — bár a szerző kerüli ezt a szót — mégis arra sarkallja, hogy saját birtokaira és az ország erőforrásaira támaszkodva, minimális külföldi segítséggel is felvegye a harcot. Mert a török hatalma is ingadozó, Európán kívüli háborúi, belharcai kedvező lehetőségekkel kecsegtetnek akkor is, amikor az európai összefogás el is marad.

A rigómezei csatavesztés (1448) megmutatta, hogy a teljes szultáni haderővel szemben hiába próbálja kiegyenlíteni az erőfölényt a hadvezéri zsenialitás. Hunyadi hatalma idehaza is megingott, helyzetét azonban V. László trónfoglalása idején, amikor a kormányzóságról természetesen lemondott (1452), sikerült stabilizálnia. A király magyarországi főkapitánnyá nevezte ki — a hadvezetéssel itt együtt járt az ország pénzügyi erőforrásai jó része feletti rendelkezés. Ebben a kétségkívül előnyös helyzetben Hunyadi előbb a hazai erőforrások maximális összpontosítására gondolt, egy grandiózus hadsereg felállítását tervezgette, majd újra az európai segítség szálait kezdte szövögetni. Bizánc eleste (1453) felébresztette Európa lelkiismeretét. A német birodalmi gyűlésen a pénzügyi és katonai segílyt fontolgatták. III. Callixtus személyében a török kiűzést ugyancsak élete fő feladatának tartó pápa lépett trónra. Utasítására, de benső meggyőződésből fűtötten roppant hatással propagálta nézeteit Kapisztránói János. A fél Európát számba vevő tervezgetések érthetően nem ígértek gyors eredményt. A török azonban hamar koncentráltta erőit: 1456 áprilisában köztudottá vált, hogy a szultán megindult Nándorfehérvár ellen. A király kétségbeesett segélykérő levelére néhányan útra keltek ugyan — egyelőre az ötezer várvédőnek kellett a százezer főnyi ostromló hadat feltartania.

Szervezőként is, hadvezérként is bámulatos teljesítményt nyújtott ezekben a hetekben Hunyadi János. A diadal után néhány nappal végezhetett vele a táborban kitört pestisjárvány, de a személyes felemelkedésnek és országa ügyének páratlan összefonódása mégsem zárult le halálával: nemcsak vagyonára, roppant hírnevére is tudott támaszkodni családja, amikor rövidesen elérte, hogy Mátyás fiát az ország egyhangúlag királlyá válassza. A tény rendkívülisége — először kerül a születés jogának mellőzésével, nem uralkodó családból király Magyarország trónjára — nem a gyermekkirály képességeinek szól, hanem az apa érdemeinek (és persze az érdemek segítségével méltán szerzettnek ítélt vagyonának, rokonságának) köszönhető.

De Hunyadi *Mátyásról* és koráról, remélhetően, a Magyar História sorozat egy másik, hasonlóan jól sikerült darabjának kell majd beszámolnia. (*Gondolat.*)

GERGELY ANDRÁS